

Življenje na kmetiji

Že več kot 30 let pišem dnevnik, ki zajema vsakodnevna opravila in vremensko dogajanje. Dnevnik pišem enkrat tedensko in pri tem, kar se je dogajalo, včasih ne vem za dan ali dva nazaj, spomini izpred več let pa so ostali kar sveži.

Leta 1948 je bila obvezna oddaja državi, ki je za kmete in kajžarje bila velik zalogaj. Država je zahtevala tudi, da zemljo oddamo v zadrugo – podobno, kot je bilo v Rusiji. Obvezna oddaja je zahtevala, da smo glede na površino gozda oddali del posekanega lesa ter ga spravili do ceste. Oddaja je bila obvezna tudi za poljske pridelke (žito, krompir). V spominu mi je ostal mamin jok po striženju ovac zaradi manj nastrižene volne, kot jo je zahtevala oddaja. Ker bi oče moral oditi na obvezno delo v Kočevje, so na pomoč priskočili sorodniki in nam dali del volne, da smo lahko izpolnili zahteve. V družini smo bili trije otroci. Mama je skrbela za delo doma na kmetiji. Oče je bil brezposeln, vendar je opravljal obvezna dela za državo. Za prejem živilskih kart in tekstila, ki so jih prejeli tovarniški delavci, nismo bili upravičeni

Leta 1950 sem začel obiskovati prvi razred osnovne šole. V šolo sem hodil z nahrbtnikom, v katerem sta bila tablica in kreda. Zvezkov nismo imeli, spomnim se samo čitanke in računice. V začetku pouka je bil obvezen pozdrav: »Za domovino s Titom naprej«. Potem je sledil pouk, vmes je bila tudi malica. Takrat sem med sošolci čutil razliko. Kot sin kajžarja, kmeta z dvema hektarjema obdelovalne površine, do malice nisem bil upravičen. Kako lepo mi je dišal kakav, ki ga nisem poznal, in hrana iz UNRA paketov, posebej sir in razne konzerve.

Situacija se je začela izboljševati leta 1952, ko je ata dobil delo v železarni. Toda žal je zaposlitev trajala le dobro leto. Ker je v železarni prišlo do krize, je oče »kmet« izgubil delo. Pomanjkanje in očetovo brezposelnost smo najbolj občutili otroci, saj ni bilo denarja za nakup oblačil. Obleko, ki sem jo dobil za birmo, sem oblekel samo za velike cerkvene praznike, da je ostala lepo ohranjena še za mlajša brata.

Šolska leta so hitro minevala, občutek manjvrednosti je izgubljal na moči še posebno po reakciji profesorice Dolgan ob moji zamudi, ko sem v pozni jeseni iskal ovce v globokem snegu. Ob vstopu v razred me je vprašala: »France, zakaj si zamudil?« Odgovoril sem ji: »Iskal sem ovce.« Ves razred je planil v krohot, profesorica Dolganova pa je odgovorila: »France, nič se ne sramuj. Vsako delo je častno, ki ga znaš

opravljati.« Zato jo še danes zelo cenim. Za kakšne dodatne aktivnosti zaradi dela doma ni bilo dosti časa. Bil sem pri gasilcih, v TVD Partizan sem hodil na telovadbo. Tam smo se pripravljali na nastop za praznik Dan mladosti, 25. maja, in v počastitev prihoda tovariša Tita ter burmanskega predsednika U Nuja v Kopru. Ob nedeljah smo se za razvedrilo igrali igro »ravbarji in žandarji«, skrivali smo se po skednjih in šupah. Igra je potekala tako, da smo se razdelili v dve skupini, »ravbarji« so se skrili s svojo vodjo »hausbarabo«, »žandarji« pa so jih lovili. Ko so ulovili vodjo, je bila igra končana.

Ker so bila dela na domačiji v glavnem ročna, je bilo opravil čez celo leto veliko. Jeseni se je začelo oranje in setev žita ter sekanje in priprava drv v gozdu pred zimskim spravilom v dolino. Drva smo vozili z »rtičami« in »posmojkami« (sani za prevoz lesa). Drva smo vedno sekali med velikim in malim šmarnom, saj so bila takrat posekana boljše kakovosti.

Spomladansko delo se je pričelo s sejanjem korenja v ozimni ječmen. Aprila je sledila setev jarega ječmena in ovsa, maja saditev koruze in krompirja. V začetku junija se je začela košnja sena, detelje in lucerne.

Atu sta pri ročni košnji pomagala Boltarjev Janko in Nočev Tonej. Kositi so začeli že zgodaj zjutraj, tako

da jim je bilo treba prinesiti zajtrk (žgance, polento in belo kavo). Za malico so imeli suho meso, zaseko, mošt in »šnops«. Pitno vodo smo prinesli iz studenca Kromfač. Deteljo in lucerno smo sušili v kozolcih, travo za seno pa v lepem vremenu na tleh. Seno smo pospravili do godu sv. Petra, zatem smo poželi ječmen. Na požeto njivo smo zasadili krmno peso.

Najpomembnejši pridelek je bila poleg krompirja pšenica, zato smo vsi v strahu čakali njeno zorenje in se bali hude ure s točo. A pred točo nas je varoval veliki zvon, ki je ob hudi uri zvonil s cerkve. Žanjice so žele pšenico s srpi in snope povezoval s »prevesmi«. Snope smo sušili v kozolcih. Pri hiši je bila navada, da smo žanjice postregli z malico. Zanje sem s planine prinesel sveže maslo in skuto.

Ko je bilo žito v kozolcih, smo se pripravili na košnjo v rovtih in v Lidničah. Hiša, ki je imela v posesti del Lidnič, je bila po predsodkih vaščanov manjvredna. Povedati

*Frančišek Zavelcina seka drva
(hrani France Zavelcina)*

moram, da je s posestjo v Lidničah preživelo veliko družin (krave, koze). Do godu sv. Magdalene smo preorali žitne njive in posejali ajdo. Z vsakim dnem zamude sejanja po dnevu sv. Magdalene se je čas jesenskega zorenja ajde podaljšal za en teden.

Po žetvi je bila največja skrb spravilo rovta. Pokosilo ga je najmanj pet koscev v treh dneh. Potrebno pa je bilo tudi več grabljic. Preden sem sam začel kositi, sem opravljal dolžnost »vodirja« z nalogo nositi vodo v »petriščku«, petlitrski leseni posodi. Kosci so pili »šnops, mošt in vodo«, grabljice pa »šnops, hruševno vodo in vodo«. Za zajtrk so bili vedno ajdovi žganci in »odlijavc« žgancev, zabeljen z zaseko in posut s skuto. Zajtrkovali smo pod lipo na tleh. Posedli smo se okoli skled in zajemali žgance in sok. Za malico smo postregli kruh, kisli fižol, meso, zaseko in skuto. Za kosilo je bila suha juha z rezanci, meso, solata s krompirjem, včasih skutni štruklji, obara in ajdovi krapci. Seno smo z rovta vozili s konjem po rudni poti, ki je sedaj za konjsko vprego neprevozna. Rudno pot so pred dvema stoletjema uporabljali za prevoz železove rude izpod Belščice do javorniških fužin.

Oče mi je pripovedoval, da so bile na rovту izvršene meritve, ker so zaradi izredno zdravilne klime za TBC bolnike želeli zgraditi bolnišnico. A zaradi slabe strukture tal oziroma njihovega pogreznja to ni bilo izvedljivo.

Rovti so bili pokošeni. Začela se je mlačev žita. Imeli smo svojo mlatilnico. Pri mlačvi so pomagali štirje pomagači. Prvi je odvezoval snope, drugi je snope tlačil v mlatilnico, tretji je lovil omlačeno slamo in jo dajal v »plevesma« iz ržene slame ter jo povezoval v otep, četrti je odstranjeval žito izpod mlatilnice in pomagal povezovati otepe. Po končani mlačvi je bilo treba očistiti zrnje od plev, zato smo uporabili »pajkl« (vetrovnik). Pridelek se je meril v mernikih, ki so držali dve merici. Teža polnega mernika je bila od 22 do 24 kg, odvisno od vrste žita. Žito smo vozili mlet k Medvedu, nato v Moste k Urbasu in nazadnje na Rečico pri Bledu. Setev žit smo opustili po izgradnji jeklarne, ker se zaradi zmanjšanja površin ni več izplačala, saj bi pridelek lahko obrale kar ptice.

Mama je vsak teden spekla po štiri ali pet hlebov kruha v krušni peči, v poletnem času pa smo kruh nosili peč k peku na Lehe. Najpogosteje so bile na mizi naslednje jedi: juha iz suhega svinjskega mesa, zakuhana z rezanci, vlivanci, »gresovimi knedli«, ješprenjem; mešta (kuhan krompir, zabeljen z zaseko), ajdovi in koruzni žganci, polenta, krvavice, mlečna kaša, fižolova juha, čežana s fižolom, govnač, krapci, krompirjeva juha, prežgana juha, krompir v oblicah in pražen krompir.

In še nekaj zanimivosti: Koroška Bela je bila razdeljena na Kokrco (pot od Hribernika do Birta), Zavrbiam (od Štefelina do Blažuna), na Rebru (od Matička do Barbrnika), v Borku (Stranska pot), v Krniščah (Šmidovo naselje), na Drskavcu (od Pediclna do Zavelcina), na Leahah (od Šmida do Juga), na Trncah (od Štefanca do Čopa), na Vas (okoli znamenja), v Mežnariji (od Joštana do Vahtnice), pod Potom (Poljska pot in del Šmidove), v Zevnikih (okolica rezervoarja). Za napajanje živine je bilo pet korit: Čopov, Frtinov, Štefucov, Vampretov in Blažunov. Belsko polje pa je bilo razdeljeno: na Blecah, v Novini, v Pristavi, na Pesku, na Krževnici, pod Vošam, pr' Cest, na Brdu.

*Zavelcinovi s pobranim pridelkom na Belskem polju okoli leta 1980
(hrani France Zavelcina)*